

Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin dövlət standartları

1. Ümumi müddəalar

1.1. Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin dövlət standartları (bundan sonra – dövlət standartları) “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa, “Ümumi təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa, “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”na, “Azərbaycan Respublikasının ömürboyu təhsil üzrə Milli Kvalifikasiyalar Çərçivəsi”nə əsasən hazırlanmışdır.

1.2. Dövlət standartları aşağıdakıları müəyyən edir:

- ümumi təhsilin məzmununu;
- ümumi təhsilin idarə olunmasını;
- ümumi təhsilin maddi-texniki və tədris bazasını;
- ümumi təhsilin infrastrukturunu;
- ümumi təhsil sistemində təhsilverənlərin keyfiyyət göstəricilərini;
- ümumi təhsil sistemində təhsilənlərin bilik, bacarıq və vərdişlərinin səviyyəsini.

1.3. Dövlət standartları məktəbhazırlıq təhsili və ümumtəhsil fənləri üzrə məzmun standartları və kurikulumların hazırlanmasında əsas tutulur.

1.4. Dövlət standartları 5 il müddətinə qüvvədədir.

2. Ümumi təhsilin məzmunu

2.1. Ümumi təhsilin məzmununa dair ümumi tələblər aşağıdakılardır:

- fərdin, dövlətin, cəmiyyətin dövrə uyğun sosial sifarişinin, maraq və tələbatlarının nəzərə alınması;
- təhsilənlərin yaşına, fizioloji-psixoloji xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq, onların əqli, fiziki, mənəvi, estetik inkişafının, müstəqil əmək və təhsil həyatına hazırlanmasının, cəmiyyətin faydalı və məhsuldar üzvünə çevrilməsinin təmin olunması;
- təhsilənlərin zəruri nəzəri və praktik biliklərlə yanaşı, şəxsiyyətin formalaşmasına yönəlmiş həyati bacarıq və dəyərlərə yiyələnməsinin prioritet hesab edilməsi;
- ümumi təhsil pilləsində verilmiş biliklərin müstəqil həyatda təhsilənlər üçün faydalı olmasının təmin edilməsi;
- istedadın reallaşması və inkişafı üçün etibarlı zəmin yaratması.

2.2. Ümumi təhsilin məzmunu milli və ümumbəşəri dəyərləri əks etdirməklə dünyəvilik, nəticəyönümlük, şagirdyönümlük, şəxsiyyətyönümlük, varislik və inteqrativlik prinsipləri əsasında hazırlanır.

2.3. Ümumi təhsilin məzmununa şagirdlərin ümumi inkişafına xidmət etməyən, tətbiqi və tərbiyəvi xarakter daşımayan, milli və ümumbəşəri mənəvi dəyərlərə zidd olan, habelə məzmunu ağırlaşdıran az əhəmiyyətli, ikinci dərəcəli məsələlərin daxil edilməsi yolverilməzdir.

3. Ümumi təhsilin idarə olunması

3.1. Ümumi təhsilin idarə olunması hesabatlılıq, məsuliyyətin bölüşdürülməsi və inkişafın monitorinqi prinsipləri əsasında həyata keçirilir, müəssisənin fəaliyyətinin düzgün və səmərəli planlaşdırılması idarəetmənin keyfiyyətini təmin edən başlıca şərtlərdən biri hesab olunur.

3.1.1. Hesabatlılıq - müəssisənin fəaliyyətində iştirak edən hər bir kollektiv üzvünün qarşılıqlı hesabatvermə yolu ilə tapşırılmış iş sahəsində cavabdehliyini və vəzifə məsuliyyətini təmin edir.

3.1.2. Məsuliyyətin bölüşdürülməsi - idarəolunma prosesində demokratiklik, şəffaf- lıq və sistemlilik yaratmaqla nəzərdə tutulan tədbirlərin icrasına çevik nəzarət mexanizminin tətbiqinə xidmət göstərir.

3.1.3. İnkişafın monitorinqi - həyata keçirilən fəaliyyətlərin məqsədəuyğunluğunun aşkara çıxarılması, şagird nailiyyətlərinin və pedaqoji işçilərin peşəkarlıq səviyyəsinin dinamikasının izlənməsi yolu ilə perspektivlərin müəyyənləşdirilməsini, habelə zəruri hallarda idarəetmə sistemində müvafiq dəyişikliklərin aparılmasını təmin edir.

3.2. Ümumi təhsilin idarə olunması dövlət-ictimai xarakter daşıyır.

3.3. Ümumi təhsil müəssisələrində ali idarəetmə orqanı ictimai əsaslarla fəaliyyət göstərən Pedaqoji Şuradır. Bununla yanaşı, idarəetmədə demokratikliyi və şəffaflığı daha yüksək səviyyədə təmin etmək məqsədilə ümumi təhsil müəssisələrində ictimai əsaslarla özünüidarə orqanları (məktəb şurası, qəyyumlar (himayəçilər) şurası, metodik şura, valideyn-məktəb assosiasiyası, valideyn komitəsi, uşaq parlamenti və s.) yaradıla bilər.

3.4. Ümumi təhsil müəssisəsinə rəhbərliyi qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada təyin edilmiş direktor həyata keçirir.

4. Ümumi təhsilin maddi-texniki və tədris bazası

4.1. Ümumi təhsil müəssisəsinin maddi-texniki və tədris bazasına təchiz olunmuş tədris laboratoriyaları, emalatxanalar, idman və akt zalları, təhsilalan və təhsilverənlər üçün mebel avadanlığı, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları, audio-vizual avadanlıqlar, tədris-əyani vəsaitləri, təlimin texniki vəsaitləri, dərslik və elmi-bədii ədəbiyyat fondu, tədris-təcrübə sahəsi daxildir.

5. Ümumi təhsilin infrastrukturuna

5.1. Ümumi təhsilin infrastrukturuna daxildir: təhlükəsiz təhsil şəraiti, pedaqoji kadrlarla təminat, təhsil fəaliyyəti üçün zəruri imkanlara malik binalar, yardımçı bina və qurğular, sadə idman, təlim meydançaları və qurğuları, müvafiq kadrlarla təmin olunmuş tibb, iaşə obyektləri, kitabxana, rabitə, su, istilik, elektrik sistemləri, internet xidməti.

6. Ümumi təhsil pilləsində təhsilverənlərin keyfiyyət göstəriciləri

6.1. Ümumi təhsil müəssisələrində müvafiq ixtisas üzrə pedaqoji təhsilə malik olanlar, həmçinin müvafiq ixtisas üzrə pedaqoji təhsili olmayan ali təhsilli mütəxəssislər müəyyən edilmiş qaydada pedaqoji fəaliyyətlə məşğul ola bilərlər.

6.2. Zəruri hallarda ucqar yaşayış ərazilərindəki ümumi təhsil müəssisələrində ixtisaslı pedaqoji kadr çatışmadığı hallarda məzmun və mahiyyət etibarilə yaxın fənlərin müvafiq ixtisas müəllimi tərəfindən tədrisinə yol verilir.

6.3. Cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmuş təhsilverənlərin pedaqoji fəaliyyəti davam etdirmələri, habelə səhhətinin vəziyyətinə görə, təhsilverənlərin təlim-tərbiyə müəssisəsində fəaliyyətdən kənarlaşdırılması müvafiq qanunvericilik aktları ilə tənzimlənir.

6.4. Ümumi təhsil sistemində çalışan təhsilverənlər, əsasən, aşağıdakı keyfiyyət göstəricilərinə malik olmalıdırlar:

- ixtisası üzrə dövrün tələbatına uyğun elmi-nəzəri biliklərə;
- uşaqlarla həssas ünsiyyətqurma və iş bacarığına;
- əxlaqi-mənəvi keyfiyyətlərə, pedaqoji etika və mədəniyyətə;
- əməkdaşlıq, tədqiqatçılıq, özünütəhsil və idarəçilik bacarıqlarına;

- yaradıcılıq və sağlam rəqabət tələb edən layihələrdə, müsabiqə və innovativ proqramlarda iştirak qabiliyyətinə;
- öz fəaliyyətini təqdim etmək və qabaqcıl pedaqoji təcrübələrdən bəhrələnmək bacarığına;
- ədalətlik, məsuliyyətlik, cavabdehlik keyfiyyətlərinə;
- işlədiyi məktəbdə və ictimaiyyətdə hörmətə və nüfuza.

7. Ümumi təhsil pilləsində təhsilalanların bilik, bacarıq və vərdişlərinin səviyyəsi

7.1. Ümumi təhsil pilləsində təhsilalanların bilik, bacarıq və vərdişlərinin səviyyəsi ümumi təhsilin hər bir səviyyəsi üçün təsdiq olunmuş təhsil proqramları üzrə qazandıqları təlim nailiyyətlərinin səviyyəsi ilə müəyyən edilir.

8. Şagirdlərdə formalaşdırılan dəyər və sərişələr

Dəyərlər və sərişələr	Məktəbəhazırlıq mərhələsində	İbtidai təhsil səviyyəsində	Ümumi orta təhsil səviyyəsində
Vətəndaş tərəkürü Vətənə, dövlətə, xalqa məhəbbət və sdaqət. Milli iftixar hissi. Ana dilinə, xalqının mədəni irsinə, tarix və mədəniyyətinə, milli-mənevi dəyərlərinə, beşəri dəyərlərə hörmət. Vətənə olan təhdidlərə qarşı barışmazlıq.	- Vətəni, yaşadığı bölgə və milli mənsubiyyəti haqqında məlumatlara malikdir; - Azərbaycanın dövlət rəmzlərini təsvirlərdə tanıyır, Dövlət Himnini oxuya bilir; - Azərbaycanın Milli Qəhrəmanları, ölkənin əsas təbii sərvətləri, tarixi günlər və milli bayramlar barədə məlumatlıdır.	- ölkəsinin, yaşadığı bölgənin özəllikləri, xalqının adət-ənənələri, milli xüsusiyyətləri, tanınmış nümayəndələri barədə məlumatlıdır; - Azərbaycanın dövlət rəmzləri haqqında məlumatlıdır, , Dövlət Himnini ifa edir ; - ana dilinin ifadə imkanları, xalqının qədim tarixi və mədəniyyəti, "Vətənpərvərlik" məfhumu haqqında təsəvvürlərə malikdir.	- Vətəninin və xalqının tarixi, dövlətçilik ənənələri, iqtisadi potensialı, təbii zənginlikləri, mədəni irsi, görkəmli şəxsiyyətləri, milli-mənevi dəyərləri, habelə ümumbəşəri dəyərlər haqqında məlumatlıdır; - Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzlərinin təsis tarixi haqqında məlumatlıdır, onların mənə və mahiyyətini izah edir; - ana dilinin zənginliyini, xalqının mədəniyyətini, keçmiş və müasir tarixini, təbiətini, Vətəninin nailiyyətlərini və beynəlxalq aləmdə

Dəyərlər və səriştələr	Məktəbəhazırlıq mərhələsində	İbtidai təhsil səviyyəsində	Ümumi orta təhsil səviyyəsində
			mövqeyini dəyərləndirir; - Vətəninə qarşı olan təhdidləri tanıyır və münasibət bildirir.
Ünsiyyət mədəniyyəti Nitq fəaliyyəti. Əməkdaşlıq və birgəfəaliyyət. Xarici dil bacarıqları.	- dialoqlarda iştirak edir, fikirlərini izah edə bilir, təsvirlər əsasında rəbitəli danışır; - əməkdaşlıq bacarığı nümayiş etdirir; - ünsiyyət etiketləri barədə təsəvvürə malikdir.	- dialoji, monoloji və yazılı nitqdən istifadə edə bilir; - ünsiyyət etiketlərinə, kollektiv fəaliyyətdə iştirak qaydalarına bələddir; - xarici dildə ilkin nitq bacarıqlarına malikdir.	- təqdim olunmuş mövzu ətrafında və müəyyən hadisə münasibətilə danışmaq, çıxış etmək, rəy və mülahizə yürütmək, fikirlərinin ifadəsində yazılı dildən istifadə etmək bacarığı vardır; - kollektiv şəraitdə, komanda daxilində fəaliyyət göstərməyi bacarır; - xarici dildə ünsiyyət qura bilir.
Müstəqillik və demokratiklik Azadfikirlilik və fərqli düşüncə tərzü. Təşəbbüskarlıq. Müstəqil öyrənmə və fikir yürütmə. Hüquqlara hörmət.	- dinlədiyi fikrə münasibət bildirməyi bacarır; - təqdim olunan əşya, hadisə barədə öz rəyini bildirir; - sərbəst fəaliyyət bacarığına malikdir; - insan hüquqları barədə təsəvvürə malikdir.	- fikirlərini sərbəst söyləyə, şəxsi rəyini ifadə edə bilir; - məlumat toplamağı və onlardan istifadə etməyi bacarır; - fəaliyyətin mərhələlərlə təşkili sahəsində bacarıqları vardır; - insan hüquqları barədə məlumatlıdır.	- söylədiyi fikirləri, rəy və mülahizələrini əsaslandırmağı bacarır; - əlavə öyrənmək üçün məlumat mənbələrini təyinatına görə seçə və onları tətbiq edə bilir; - həyat fəaliyyətinin planlaşdırılması üzrə bacarıqlara malikdir; - insan hüquq və azadlıqlarının mahiyyətini dərk etdiyini nümayiş etdirir.

Dəyərlər və səriştələr	Məktəbəhazırlıq mərhələsində	İbtidai təhsil səviyyəsində	Ümumi orta təhsil səviyyəsində
Kreativlik Analiz-sintez. Məntiqi, tənqidi və yaradıcı yanaşma tərz. Tədqiqatçılıq.	- qruplaşdırmağı, müqayisə və seçim etməyi bacarır; - tərtibatçılıq qabiliyyətinə malikdir.	- topladığı faktları müqayisə edə və qruplaşdırmağa bilir; - öyrəndikləri və müşahidə etdikləri əsasında mülahizə yürütməyi bacarır.	- topladığı faktları, müşahidə etdiyi hadisələri sistemləşdirmək və təhlil etmək, ümumiləşdirmələr aparmaq, nəticə çıxarmaq və təklif bildirmək bacarıqları vardır; - təcrübələr qoymağı, faktları araşdırmağı, əldə etdiyi nəticələri müqayisə etməyi, qiymətləndirməyi və təqdim etməyi bacarır.
Riyazi və iqtisadi savadlılıq. İKT savadlılığı Riyazi biliklərin həyati problemlərin həllinə təminat yaratması. İqtisadi tərəkürün formalaşdırılması. İnformasiya mədəniyyətinin təşəkkülü və inkişafı.	- hesablama apara və sadə riyazi modellər qura bilir; - qənaət məfhumu barədə təsəvvürə malikdir; - informasiya-kommunikasiya vasitələrini tanıyır və fərqləndirir.	- riyazi anlayışların mahiyyəti barədə təsəvvürlərə, riyazi dildən istifadə və hesablama aparmaq bacarığına malikdir; - problem həlli ilə bağlı ehtimallar irəli sürə bilir; - pul vəsaitindən və vaxtdan səmərəli istifadə barədə məlumatlıdır; - İKT-dən istifadə sahəsində ilkin bacarıqlara malikdir.	- riyazi biliklərini gündəlik həyatda tətbiq edə, məlumatları riyazi dildə ifadə edə bilir; - problemlərin optimal həlli yollarını müəyyən etmək bacarığına malikdir; - iqtisadi anlayışlar, vergitutma və sığorta xidmətinin, qiymətli kağızların mahiyyəti və əhəmiyyəti barədə məlumatlıdır, həyati məsələlərə aid iqtisadi layihələr qurmağı, iqtisadi biliklərini tətbiq etməyi bacarır; - sahibkarlıq fəaliyyəti barədə təsəvvürlərə malikdir; - İKT-nin imkanlarından yararlanmağa bilir.

Dəyərlər və sərişələr	Məktəbəhazırlıq mərhələsində	İbtidai təhsil səviyyəsində	Ümumi orta təhsil səviyyəsində
Tolerantlıq Müxtəlif mədəniyyətlərə həssas və dözümlü münasibət.	- dözümlülük anlayışının mahiyyəti barədə təsəvvürə malikdir.	- müxtəlif etnik qruplara, dillərə və dinlərə mənsub insanlara eyni münasibət bəslənməsi barədə məlumatlıdır.	- müxtəlif mədəniyyətləri xarakterik cəhətlərinə görə fərqləndirə bilər; - milli, irqi, dini ayrışikliyin yolverilməzliyini əsaslandırmağı bacarır.
Estetik və fiziki mədəniyyət Estetik mədəniyyətin, hissi-emosional və texnoloji bacarıqların formalaşdırılması. Harmonik inkişaf və sağlamlığın mühafizəsi.	- sadə ifa və təsvir bacarıqlarına malikdir; - gigiyenik vasitələr və onlardan istifadə qaydaları barədə məlumatlıdır.	- incəsənət sahəsi haqqında məlumatlıdır; - ifa, təsvir və texnoloji bacarıqlar nümayiş etdirir; - fiziki inkişaf, sağlamlığın qorunması və idman oyunları haqqında təsəvvürlərə malikdir; - fiziki hərəkətlərin icrasını normativlərə uyğunlaşdırmağı bilir.	- incəsənət sahələrinin oxşar və fərqli cəhətləri haqqında məlumatlıdır; - özünün və digərlərinin ifa, təsvir, tərtib və dizayn bacarıqlarını dəyərləndirə bilər; - musiqi və təsviri sənət nümunələrini məna və məzmun baxımından izah edə bilər; - fiziki mədəniyyət haqqında biliklərə malikdir; fiziki inkişafı şərtləndirən hərəkətləri təhlükəsiz icra qaydalarına uyğun yerinə yetirir.

9. Ümumi təhsilin səviyyələrində tədris edilən məşğələ və fənlər

9.1. Məktəbəhazırlıq mərhələsində:

“Ətraf aləmlə tanışlıq”, “Savad təliminə hazırlıq və nitq inkişafı”, “Bədii tefəkkürün inkişafı”, “Məntiqi və riyazi tefəkkürün inkişafı”, “Təsviri fəaliyyət”, “Musiqi”, “Fiziki mədəniyyət”.

9.2. İbtidai təhsil səviyyəsində:

“Azərbaycan dili (tədris Azərbaycan dilində olan məktəblərdə), rus dili (tədris rus dilində olan məktəblərdə), gürcü dili (tədris gürcü dilində olan məktəblərdə)”, “Azərbaycan

dili – dövlət dili kimi” (tədris digər dillərdə olan məktəblərdə), “Xarici dil”, “Riyaziyyat”, “İnformatika”, “Həyat bilgisi”, “Texnologiya”, “Fiziki tərbiyə”, “Musiqi”, “Təsviri incəsənət”.

9.3. Ümumi orta təhsil səviyyəsində:

“Azərbaycan dili (tədris Azərbaycan dilində olan məktəblərdə), rus dili (tədris rus dilində olan məktəblərdə), gürcü dili (tədris gürcü dilində olan məktəblərdə)”, “Azərbaycan dili-dövlət dili kimi” (tədris digər dillərdə olan məktəblərdə), “Ədəbiyyat”, “Xarici dil”, “İkinci xarici dil” (tədris Azərbaycan dilində olan məktəblərdə), “Riyaziyyat”, “İnformatika”, “Azərbaycan tarixi”, “Ümumi tarix”, “Təbiət”, “Fizika”, “Kimya”, “Biologiya”, “Coğrafiya”, “Texnologiya”, “Fiziki tərbiyə”, “Musiqi”, “Təsviri incəsənət”.

9.4. Tam orta təhsil səviyyəsində:

9.4.1. Təmayüllü siniflərdə:

Təmayül fənləri¹, tədris dili, “Azərbaycan dili - dövlət dili kimi” (tədris digər dillərdə olan məktəblərdə), “Xarici dil”, “Riyaziyyat”, “İnformatika”, “Azərbaycan tarixi”, “Fiziki tərbiyə”, “Çağırışıqaqədərki hazırlıq”.

9.4.2. Qeyri-təmayül siniflərində:

“Azərbaycan dili (tədris Azərbaycan dilində olan məktəblərdə), rus dili (tədris rus dilində olan məktəblərdə), gürcü dili (tədris gürcü dilində olan məktəblərdə)”, “Azərbaycan dili - dövlət dili kimi” (tədris digər dillərdə olan məktəblərdə), “Ədəbiyyat”, “Xarici dil”, “İkinci xarici dil” (tədris Azərbaycan dilində olan məktəblərdə), “Riyaziyyat”, “İnformatika”, “Azərbaycan tarixi”, “Ümumi tarix”, “Fizika”, “Kimya”, “Biologiya”, “Coğrafiya”, “Fiziki tərbiyə”, “Çağırışıqaqədərki hazırlıq”.

9.5. Azsaylı xalqların kompakt yaşadığı bölgələrdə valideynlərin arzusu və razılığı olduğu halda, həmin azsaylı xalqın dili tədris edilir.

9.6. İstedadlı şagirdlərdən komplektləşdirilmiş ümumi təhsil müəssisələrinin (lisey, gimnaziya, fənn məktəbləri və s.) tədris planlarında təhsilalanların seçdikləri istiqamət üzrə bilik və bacarıqlarının, potensial imkanlarının, ümumi dünyagörüşünün inkişafına yönəlmiş xüsusi kurslar (fənlər) nəzərdə tutulur.

9.7. İqtisadi və maliyyə savadlılığı, mənəviyyat, insan hüquq və azadlıqları, həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi üzrə bilik və bacarıqların mənimsədilməsi müvafiq fakültativ kurslar vasitəsilə həyata keçirilə bilər.

10. Ümumi təhsilin məktəbhazırlıq mərhələsində, ibtidai, ümumi orta və tam orta təhsil səviyyələrində tədris edilən məşğələ və fənlər üzrə ümumi təlim nəticələri

10.1. Məktəbhazırlıq mərhələsində:

- verilmiş mövzu ətrafında danışır, özü, ailəsi və Vətəni haqqında kiçik təqdimatlar edir;
- ətrafda baş verən hadisələrə münasibət bildirir, kiçik şifahi mətnlər qurur;
- hərfləri tanıyır, kəsmə əlifbadakı hərflərdən istifadə edərək sözlər yaradır;
- əşyalarla 10 dairəsində riyazi əməliyyatlar yerinə yetirir;
- həndəsi fiqurları adlandırır, müqayisə edir və onlardan aidiyyəti üzrə istifadə edir;
- sadə kompozisiyalar qurur, təsvir prosesində rəng çalarlarından istifadə edir;
- ifaçılıq bacarıqları nümayiş etdirir;
- birgəfəaliyyət və ünsiyyət etiketlərinə, gigiyena qaydalarına riayət edir;
- müəyyən olunmuş fiziki hərəkətləri yerinə yetirir.

10.2. İbtidai təhsil səviyyəsində:

10.2.1. Tədris dilləri (Azərbaycan, rus, gürcü) üzrə:

- müvafiq qaydalar əsasında oxuyur;
- oxuduqlarına və dinlədiklərinə münasibət bildirir;

¹Müvafiq tədris planlarında qeyd olunur.

- fikirlərini şifahi və yazılı ifadə edir;
- kiçikhəcimli mətnlər qurur;
- nitq etikətlərinə və dil qaydalarına əməl edir;
- mənbələrdən istifadə edir.

10.2.2. "Azərbaycan dili - dövlət dili kimi" fənni üzrə:

- mövcud tələblər daxilində oxuyur və yazır;
- oxuduğu, dinlədiyi və müşahidə etdikləri barədə danışır;
- kiçik mətnlər tərtib edir;
- lüğət vasitəsilə tərcümələr edir.

10.2.3. "Xarici dil"lər üzrə:

- kiçikhəcimli mətnləri oxuyur;
- oxuduğu, dinlədiyi və müşahidə etdiyinə məzmununu izah edir;
- öyrəndiklərini şifahi və yazılı ifadə edir;
- lüğət ehtiyatına və müvafiq nitq etikətlərinə uyğun ünsiyyət qurur.

10.2.4. "Riyaziyyat" fənni üzrə:

- sıfır da daxil olmaqla minliklər dairəsində natural ədədlər üzərində hesab əməllərini yerinə yetirir;
- təyinatına görə kəmiyyətlərdən (uzunluq, sahə, həcm, kütlə, zaman) istifadə edir;
- müstəvi fiqurlar üzərində ölçmə və hesablamalar aparır;
- məlumatlar toplayır, onların təhlilini aparır, nəticələrini riyazi modelləşmə ilə ifadə edir;
- həyati hadisələrlə bağlı ehtimallarını bildirir;
- sadə riyazi çalışmalar qurur.

10.2.5. "İnformatika" fənni üzrə:

- kompüterdə sadə əməliyyatları icra edir;
- qrafik redaktorda rəsmlər çəkir və onların üzərində dəyişikliklər aparır;
- mətn redaktorunda sənəd hazırlayır;
- alqoritmlər qurur və təqdim edir.

10.2.6. "Həyat bilgisi" fənni üzrə:

- Vətən tarixi, dövlət rəmzləri, uşaq hüquqları, dini-əxlaqi mənəvi keyfiyyətlər, insanlara və təbiətə münasibət barədə biliklərə malik olduğunu nümayiş etdirir;
- ətraf aləmdə baş verən hadisələri müşahidə edir və onlara münasibət bildirir;
- müşahidə etdiyi təbiət hadisələrinin fərqli cəhətlərini izah edir;
- məişətdə, gündəlik fəaliyyətdə və fəvqəladə hadisələr zamanı həyat və sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı zəruri təhlükəsizlik qaydalarını izah edir;
- iqtisadi bilik və bacarıqlarını (qənaət, səmərəli istifadə və s.) təqdim edir.

10.2.7. "Texnologiya" fənni üzrə:

- materialları təyinatına görə müəyyən edir;
- müvafiq texnologiyalardan istifadə etməklə məmullatlar hazırlayır;
- məişət xidmətlərini yerinə yetirir;
- fərdi və kollektiv formada hazırlanan məmullatlara münasibət bildirir;
- texnoloji proseslərlə bağlı təhlükəsizlik və gigiyena qaydalarına əməl edir;
- sadə model və layihələr qurur.

10.2.8. "Fiziki tərbiyə" fənni üzrə:

- hərəkət komplekslərini nümunələrə və normativlərə uyğun icra edir;
- mütəhərrik və idman oyunlarını fərqləndirir;
- təhlükəsizlik və orqanizmi möhkəmləndirmək qaydalarını izah edir;
- əməkdaşlıq bacarıqları nümayiş etdirir.

10.2.9. "Musiqi" fənni üzrə:

- ifa qaydalarına əməl edir;
- milli musiqi alətlərini fərqləndirir;
- Azərbaycanın görkəmli musiqi xadimlərini və onların məşhur əsərlərini tanıdığını nümayiş etdirir.

10.2.10. "Təsviri incəsənət" fənni üzrə:

- həyati görüntüləri praktik yolla təsvir edir;
- əşya və hadisələrin təsvirində uyğun rəng və rəng çalarlarından istifadə edir;
- kompozisiyalar qurur, tərtibat xarakterli işlər yerinə yetirir;
- Azərbaycanın görkəmli incəsənət xadimlərini tanıdığını nümayiş etdirir.

10.3. Ümumi orta təhsil səviyyəsində:

10.3.1. Tədris dilləri (Azərbaycan, rus, gürcü) üzrə:

- mətnin üslubuna uyğun oxu texnikası tətbiq edir;
- nitqində dil qaydalarına əməl edir;
- oxuduğu və dinlədiklərinə münasibətini əsaslandırır;
- müxtəlif tipdə və formada mətnlər qurur, yaradıcı yazılar yazır;
- mövzular üzrə təqdimatlar edir;
- mənbələrdən öyrəndiklərini tətbiq edir.

10.3.2. "Azərbaycan dili - dövlət dili kimi" fənni üzrə:

- oxu və yazı qaydalarına riayət edir;
- oxuduğu, dinlədiyi və müşahidə etdiklərinin məzmununu izah edir;
- süjetli mətnlər qurur;
- tərcümə bacarıqları nümayiş etdirir.

10.3.3. "Ədəbiyyat" fənni üzrə:

- bədii mətnləri hissi-emosional xüsusiyyətlərinə görə ifadəli oxuyur;
- yazılı və şifahi ədəbiyyatın, ədəbi janrların səciyyəvi cəhətlərini izah edir;
- bədii əsərlərin təhlili əsasında müqayisə və ümumiləşdirmələr aparır, rəy və mülahizələr irəli sürür;
- müxtəlif tip və formalı mətnlər üzərində yaradıcı iş aparır;
- bədii mətnlərdəki ideyanı milli-mənəvi, dini-əxlaqi dəyərlərlə əlaqələndirir;
- yazılı nitqində məzmunu uyğun üslub müəyyənləşdirir, fikirlərinin ifadəsi üçün münasib təsvir vasitələri seçir;
- ədəbi simalar və hadisələr haqqında təqdimatlar edir.

10.3.4. "Xarici dil"lər üzrə:

- müxtəlif mətnləri oxuyur;
- oxuduğu və dinlədiklərinə münasibət bildirir;
- fikirlərini şifahi və yazılı ifadə edir;
- lüğət nümunələri hazırlayır, kiçik mətnlər tərtib edir;
- mənbələrdən istifadə edir, sadə mətnləri tərcümə edir;
- öyrəndiyi dildə ünsiyyətqurma bacarıqları nümayiş etdirir.

10.3.5. "İkinci xarici dil" üzrə:

- oxuduğu mətnlərin və dinlədiklərinin məzmununu izah edir;
- müşahidə etdiklərini şifahi şərh edir;
- sadə formada şifahi və yazılı mətnlər qurur;
- mənbələrdən istifadə edir, sadə mətnləri tərcümə edir;
- lüğət ehtiyatı və öyrəndiyi dil qaydaları əsasında ünsiyyət qurur.

10.3.6. "Riyaziyyat" fənni üzrə:

- şifahi və yazılı formada hesablamalar aparır;
- simvollar vasitəsilə cəbri ifadələr qurur;
- problem həllində funksional asılılıqlardan və onların müxtəlif formada ifadələrindən istifadə edir;
- müstəvi və fəza fiqurlarının xassələrini tətbiq edir, həndəsi qurmalar və ölçmələr aparır;
- müxtəlif məzmunlu məlumatlar toplayır, onları təhlil edərək sistemləşdirir, nəticələrini riyazi dildə təqdim edir;
- ehtimal və proqnozlar irəli sürür, mülahizələrini əsaslandırır;
- alqoritmlər qurur, nəticələrini dəyərləndirir;
- riyazi çalışmalar tərtib edir.

10.3.7. "İnformatika" fənni üzrə:

- informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə edir;
- elektron təqdimatlar hazırlayır və təqdim edir;
- elektron cədvəl və diaqramlar qurur;
- standart riyazi alqoritmləri tətbiq edir, həyati məsələlərin alqoritmik həllini təqdim edir;
- proqramlaşdırma dillərindən istifadə edir.

10.3.8. "Azərbaycan tarixi" fənni üzrə:

- tarixi hadisələrin mahiyyətini izah edir, onların başvermə səbəblərinə və nəticələrinə münasibət bildirir;
- tarixi dövrləri fərqləndirir və dünya ölkələrinin müvafiq dövrləri ilə müqayisə etməklə mülahizələrini şərh edir;
- bəşər mədəniyyətinin inkişafında Azərbaycanın rolu və mövqeyini izah edir;
- insan hüquqları kontekstində ölkə Konstitusiyasının müddəalarını şərh edir;
- Azərbaycan tarixinin görkəmli şəxsiyyətləri haqqında təqdimatlar edir.

10.3.9. "Ümumi tarix" fənni üzrə:

- tarixi dövrləri müqayisə edir və dəyərləndirir;
- ayrı-ayrı dövlətləri bəşər mədəniyyətinin inkişafındakı roluna görə fərqləndirir;
- mənəvi-əxlaqi dəyərlərin formalaşmasında dinlərin rolunu şərh edir.

10.3.10. "Təbiət" fənni üzrə:

- canlı və cansız təbiətin xüsusiyyətlərini şərh edir;
- Günəş sistemi ilə Yerin qarşılıqlı təsiri nəticəsində yaranan hadisələri izah edir;
- təbiətdə baş verən hadisə və prosesləri fərqləndirir;
- insanın təbiətə təsiri ilə yaranan problemlərə, ətraf mühitin qorunmasına dair mülahizələrini bildirir.

10.3.11. "Fizika" fənni üzrə:

- materiyanın növlərinin hərəkət formalarının oxşar və fərqli cəhətlərini izah edir;
- təbiət hadisələrinin başvermə səbəblərini müvafiq fiziki qanunlar əsasında şərh edir;
- fiziki təcrübələr aparır və nəticələrini şərh edir;
- fiziki kəmiyyətlərin ölçülməsində uyğun vasitələrdən istifadə edir;
- fiziki və təbiət hadisələri haqqında təqdimatlar edir.

10.3.12. "Kimya" fənni üzrə:

- xassələrinə görə maddələrin tətbiq sahələrini izah edir;
- maddələrdə baş verən dəyişikliklərin səbəb və nəticələrini şərh edir;
- ekoloji layihələr hazırlayır və təqdim edir;
- maddələrin quruluşunu modelləşdirir.

10.3.13. "Biologiya" fənni üzrə:

- canlıların quruluşunu, onların bir-biri ilə və cansız aləmlə qarşılıqlı əlaqəsini izah edir;
- canlılarda gedən bioloji prosesləri şərh edir;
- bioloji biliklərini tətbiq edir;
- ətraf aləmin və sağlamlığın qorunması ilə bağlı təqdimatlar edir.

10.3.14. "Coğrafiya" fənni üzrə:

- coğrafi hadisə və proseslərin mahiyyətini izah edir;
- ölkəsinin coğrafi özəllikləri və iqtisadi inkişaf potensialı haqqında məlumatları müqayisələr apararaq şərh edir;
- kartoqrafik bacarıqlar nümayiş etdirir;
- coğrafi məlumatlar əsasında hesablamalar aparır, nəticələrini riyazi dildə təqdim edir;
- iqtisadi-coğrafi layihələr qurur və təqdim edir.

10.3.15. "Texnologiya" fənni üzrə:

- texniki və texnoloji bilikləri, qrafik bacarıqları tətbiq edir;
- layihələr həyata keçirir, dizayn tələblərinə uyğun məmulatlar hazırlayır, hazırlanmış məmulatları dəyərləndirir;
- məişət mədəniyyəti nümayiş etdirir;
- becərmə, bəsləmə, tədarük və emalətmə bacarıqları nümayiş etdirir;

- əmək fəaliyyətini tənzimləyir və idarə edir;
- iş prosesində təhlükəsizlik qaydalarına əməl edir, birgəfəaliyyət bacarıqları nümayiş etdirir.

10.3.16. "Fiziki tərbiyə" fənni üzrə:

- hərəkəti qabiliyyətlər üzrə normativləri yerinə yetirir;
- hərəkəti qabiliyyətləri inkişaf etdirən hərəkətləri seçir və onlardan məqsədli istifadə edir;
- sağlamlığın möhkəmləndirilməsi üçün hərəkətlər kompleksi seçir və yerinə yetirir;
- hərəkəti fəaliyyət zamanı təhlükəsizlik qaydalarına və tibbi-gigiyenik tələblərə əməl edir;
- idman oyunları və görkəmli idmançılar haqqında təqdimatlar edir.

10.3.17. "Musiqi" fənni üzrə:

- fərdi qaydada, qrup və kollektiv daxilində ifa bacarıqları nümayiş etdirir;
- musiqi alətlərini və musiqi kollektivlərini fərqləndirir;
- musiqi əsərlərini janr və melodik xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirir;
- görkəmli musiqi xadimləri və məşhur musiqi əsərləri haqqında təqdimatlar edir.

10.3.18. "Təsviri incəsənət" fənni üzrə:

- həyatı görüntüləri real və abstrakt tərzdə təsvir edir;
- təsviri sənət növlərini fərqləndirir;
- bədii tərtibat və dizayn bacarıqları nümayiş etdirir;
- görkəmli təsviri sənət xadimləri və məşhur təsviri sənət əsərləri haqqında təqdimatlar edir.

10.4. Tam orta təhsil səviyyəsində:

10.4.1. Tədris dilləri (Azərbaycan, rus, gürcü) üzrə:

- nitqində ədəbi dil normalarına riayət edir;
- oxuduğu və dinlədiyi mətnləri ideya, üslub və bədilik baxımından təhlil edir;
- verilmiş nümunəvi mətnləri dil və üslub cəhətdən təkmilləşdirir;
- mənbələrdən öyrəndiklərinin əsasında təqdimatlar hazırlayır.

10.4.2. "Azərbaycan dili - dövlət dili kimi" fənni üzrə:

- ədəbi dilin normalarına uyğun ünsiyyət qurur, çıxış və təqdimatlar edir;
- oxuduğu və dinlədiyi fikirlərlə bağlı mülahizələr irəli sürür;
- müxtəlif üslublarda yazılı mətnlər qurur;
- sərbəst tərcümə bacarığı nümayiş etdirir.

10.4.3. "Ədəbiyyat" fənni üzrə:

- oxuduğu ədəbi nümunələri təhlil etməklə onları mövzunun aktuallığı, tərbiyəvi əhəmiyyəti və bədii yetkinliyi cəhətdən qiymətləndirir;
- eyni janrdə yazılmış ədəbi əsərlərin müqayisəsini aparır və onlar haqqında fikirlərini əsaslandırır;
- ədəbi simalara və onların yaradıcılığına yaşadıkları dövrdəki ictimai siyasi və əxlaqi-etik dəyərlər zəminində münasibət bildirir;
- müxtəlif ədəbi üslublarda yaradıcı yazılar yazır, əməli yazı nümunələri üzrə praktik bacarığa yiyələndiyini nümayiş etdirir;
- ədəbi dövrlər və hadisələr, görkəmli ədəbi şəxsiyyətlər və əsərlər haqqında təqdimatlar edir.

10.4.4. "Xarici dil"lər üzrə:

- müşahidə etdikləri barədə fikirlərini spontan (hazırlıqsız) ifadə edir.
- verilmiş sadə mətnləri məzmun cəhətdən təkmilləşdirir;
- mətnqurma və lüğət tərtib etmə bacarıqları nümayiş etdirir;
- sadə mətnləri xarici dilə, xarici dildən tədris dilinə tərcümə edir.

10.4.5. "İkinci xarici dil" fənni üzrə:

- oxuduğu və dinlədiyi mətnlərin məzmununa münasibət bildirir;
- müşahidə etdikləri əsasında şifahi və yazılı mətnlər tərtib edir;
- lüğət tərtib etmə bacarıqları nümayiş etdirir;
- öyrəndiyi dildə ünsiyyət qurur.

10.4.6. “Riyaziyyat” fənni üzrə:

- riyazi alqoritmlər üzrə hesablamalar aparır, alqoritmlərə uyğun çalışmalar tərtib edir;
- kəmiyyətlər arasındakı funksional asılılığı müəyyənləşdirir və riyazi dillə ifadə edir;
- cəbri çevrilmələrdən və funksional asılılıqlardan digər fənlərin öyrənilməsində istifadə edir;
- fəza təsəvvürlərindən müxtəlif təsvirlərin yaradılmasında istifadə edir;
- ətraf aləmdəki qanunauyğunluqları ehtimal və statistika əsasında izah edir, hadisələrin ehtimalını hesablayır və onların başverməsi haqqında proqnozlar irəli sürür;
- ölçmə və hesablama vasitələrindən istifadə edir, nəticələrə əsasən yazılı və şifahi əməliyyatlar aparır;
- mühakimələrini riyazi faktlarla əsaslandırır, isbat olunmuş təklifi ehtimal və fərz olunandan fərqləndirir.

10.4.7. “İnformatika” fənni üzrə:

- müxtəlif növ informasiyaları ölçür;
- digər fənlərin öyrənilməsində və həyati məsələlərin həllində uyğun proqram təminatından istifadə edir;
- verilənlər bazasının strukturunu izah edir və təcrübədə tətbiq edir;
- informasiya sistemlərinin təyinatını nümunələrlə izah edir;
- İnternet xidmətlərindən (servislərindən) istifadə edir.

10.4.8. “Azərbaycan tarixi” fənni üzrə:

- Azərbaycan tarixinin şanlı səhifələri, əlamətdar hadisələri, görkəmli şəxsiyyətləri, habelə müxtəlif dövrlərdə Azərbaycanın məruz qaldığı təcavüzlər haqqında zəruri məlumatlara malik olduğunu nümayiş etdirir;
- Azərbaycan tarixində baş verən tələyüklü əsas hadisə və proseslərin mahiyyətini konkret dövrün ictimai-siyasi xüsusiyyətləri kontekstində izah edir və onlara münasibət bildirir;
- tarixi məlumatlar əsasında Azərbaycanın elm, təhsil, ədəbiyyat, incəsənət, hərbi sahəsində tanınmış nümayəndələri, mədəniyyət abidələri haqqında təqdimatlar hazırlayıb təqdim edir.

10.4.9. “Ümumi tarix” fənni üzrə:

- müxtəlif tarixi dövrlərdə baş vermiş hadisələrin oxşar və fərqli cəhətlərinin mahiyyətini izah edir;
- aparıcı dünya dövlətlərindəki tarixi hadisə və prosesləri, müxtəlif sahələr üzrə inkişaf tendensiyalarını Azərbaycan tarixinin eyni dövrləri ilə müqayisə edir və müvafiq dəyərləndirmə aparır;
- tarixi proseslər və hadisələr arasında səbəb-nəticə əlaqələrini izah edir;
- cəmiyyətlərin inkişafında islahat və inqilabların roluna münasibət bildirir.

10.4.10. “Fizika” fənni üzrə:

- fiziki qanun və prinsiplərin tətbiqi sahələrini şərh edir;
- maddələrin və sahələrin xassələrini tətbiq edir;
- təcrübi və fikri eksperimentlərin nəticələrinə dair təqdimatlar edir.

10.4.11. “Kimya” fənni üzrə:

- maddələri tərkibinə və quruluşuna görə fərqləndirir;
- kimyəvi reaksiyaların qanunauyğunluqlarını şərh edir;
- kimyəvi eksperimentlər və müşahidələr aparır, nəticələrini izah edir;
- kimyəvi prosesləri modelləşdirir;
- maddələrin tətbiqi sahələrini proqnozlaşdırır;
- ekoloji problemlərin həllində kimyanın roluna dair təqdimatlar edir.

10.4.12. “Biologiya” fənni üzrə:

- səviyyələr üzrə canlıların quruluşunu və bioloji proseslərin qanunauyğunluqlarını şərh edir;
- ekoloji problemlərin həlli yollarına və sağlamlığın qorunmasına aid layihələr hazırlayır
- bioloji biliklərinin tətbiqi sahələrinə dair təqdimatlar edir.

10.4.13. “Coğrafiya” fənni üzrə:

- coğrafi hadisə və prosesləri əlaqələndirir;
- fiziki və iqtisadi-coğrafi qanunauyğunluqları şərh edir;
- ölkəsinə aid coğrafi informasiyaların müqayisəli təhlilini aparır və proqnozlar verir;
- kartoqrafik təsvir vasitələri tərtib edir;
- iqtisadi göstəricilərə aid təqdimatlar hazırlayır və təqdim edir .

10.4.14. “Fiziki tərbiyə” fənni üzrə:

- hərəkəti qabiliyyətlərin inkişafı üçün zəruri metodları tətbiq edir;
- hərəkətlərin əlverişli icra üsullarını tətbiq edir;
- hərəkətlərin icrasında təhlükəsizlik bacarıqları nümayiş etdirir;
- əməkdaşlıq və birgəfəaliyyət bacarıqları nümayiş etdirir;
- sağlamlığın möhkəmləndirilməsi və fiziki hazırlığın artırılması barədə təqdimatlar edir.

10.4.15. “Çağırışaqədərki hazırlıq” fənni üzrə:

- “Hərbi vəzifə və hərbi xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda, Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin nizamnamələrində təsbit edilmiş əsas müdəaləri şərh edir;
- hərbi texnikaları, silah və sursatları fərqləndirir, onlardan istifadə qaydalarını və bunlarla təhlükəsiz davranış qaydalarını izah edir;
- sıra təlimi, taktiki hazırlıq, mülki müdafiə və tibbi yardım üzrə bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir;
- Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri, Azərbaycan xalqının qəhrəmanlıq tarixi haqqında təqdimatlar edir;
- Azərbaycanın herb tarixi, ənənələri, qonşu dövlətlərin orduları haqqında məlumatlara malik olduğunu nümayiş etdirir.

11. Tam orta təhsil səviyyəsində təhsilin təşkili

11.1. Tam orta təhsil səviyyəsində təhsil aşağıdakı istiqamətlər üzrə təşkil olunur:

11.1.1. Mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq, meyil və maraqları, potensial imkanları nəzərə alınmaqla şagirdlər üçün müxtəlif təmayül istiqamətləri üzrə;

11.1.2. Təmayülləşmə tətbiq olunmayan istiqamət üzrə.

11.2. Bu və ya digər təmayül istiqamətinə daxil olan təmayül fənlərinin və digər fənlərin məzmunu varislik prinsipi əsasında icbari ümumi orta təhsil səviyyəsi üzrə müvafiq fənn kurikulumlarında təsbit olunmuş ümumi təlim nəticələri mövcud tələbata uyğun inkişaf etdirilməklə müəyyənləşdirilir və mahiyyət etibarını ilə şagirdlərin ali təhsil pilləsində təhsil almaq imkanlarının reallaşmasına yönəldilir.

11.3. Hər bir təmayül fənninin məzmunu şagirdlərin həmin fənn üzrə bilik səviyyəsinin, dünyagörüşünün genişlənməsinə, kommunikativ, idraki, sosial və digər həyati bacarıqların təkmilləşdirilməsinə xidmət edir.

11.4. Təmayülləşmə tətbiq olunmayan istiqamət üzrə təşkil edilən tam orta təhsilin məzmunu icbari ümumi orta təhsil səviyyəsini bitirən şagirdlərin əldə etdikləri zəruri bilik və həyati bacarıqların təkmilləşdirilməsinə, onların cəmiyyətə çevik inteqrasiyasına və malik olduqları potensiala uyğun müvafiq peşələrə istiqamətləndirilməsinə xidmət edir.

11.5. Təmayül və qeyri-təmayül istiqamətləri üzrə nümunəvi tədris planlarındakı fənlərin məzmunu müvafiq tədris proqramlarında müəyyən olunur.

12. Ümumi təhsilin təşkilinə verilən ümumi pedaqoji tələblər

12.1. Ümumi təhsil sistemində təlim-tərbiyə prosesinin təşkili öyrədənlərlə öyrənənlər arasında "subyekt-subyekt" prinsipinə uyğun qarşılıqlı əməkdaşlıq əsasında aşağıdakı tələblər nəzərə alınmaqla qurulur:

12.1.1. **pedaqoji prosesin tamlığı** – təhsil məqsədlərinin öyrədici, tərbiyəedici və inkişafetdirici xarakter daşması;

12.1.2. **təhsildə bərabər imkanların yaradılması** – müəssisənin təhsil infrastrukturuna uyğun olaraq, təhsilənlər üçün eyni təlim şəraitinin təmin edilməsi, təhsil prosesinin şagirdlərin meyl-marağı və potensial imkanları nəzərə alınmaqla tənzimlənməsi;

12.1.3. **şagirdyönümlülük** – təhsil fəaliyyətlərinin bilavasitə təhsilənlərin mənafeyinin müdafiəsinə, təhsil tələbatlarının ödənilməsinə, istedadlarının reallaşmasına, şəxsiyyətlərinin formalaşmasına yönəldilməsi;

12.1.4. **inkişafyönümlülük** – şagirdlərin təhsil nailiyyətlərinin təhlilindən alınan nəticələr əsasında onların inkişaf perspektivlərini ehtiva edən kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi;

12.1.5. **fəaliyyətin stimullaşdırılması** – təhsil prosesinin səmərəliliyinin artırılması, şagirdlərin təlim marağının yüksəldilməsi üçün onların nailiyyətlərinin izlənilməsi və dəyərləndirilməsi istiqamətində tədbirlərin görülməsi;

12.1.6. **dəstəkləyici mühitin yaradılması** – təhsilin keyfiyyət göstəricilərinin yaxşılaşdırılması üçün zəruri infrastrukturun, sağam mənəvi-psixoloji mühitin, yaradıcı və təhlükəsiz təhsil şəraitinin təmin edilməsi;

12.1.7. **inklüzivlik** – fiziki, psixi, intellektual xüsusiyyətlərindən və sağlamlıq imkanlarından asılı olmayaraq təhsilin bütün uşaqlar üçün əlçatan olması.

12.1.8. **məktəb-valideyn əlaqələrinin tənzimlənməsi** – təhsil müəssisəsinin idarə edilməsində, təlim-tərbiyə prosesinin təşkili ilə bağlı problemlərin aradan qaldırılmasında, müəssisənin inkişaf perspektivlərinin müəyyənləşdirilməsində valideynlərin rolunun təmin edilməsi.

13. Ümumi təhsil sistemində şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi və monitorinqi

13.1. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi təhsil fəaliyyətinin zəruri tərkib hissəsi olaraq ardıcıl və sistemli xarakter daşıyır, təhsilin keyfiyyətinin idarə olunmasına xidmət edir.

13.2. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi şəffaflyq, etibarlılyq, obyektivlik, qarşılıqlı əməkdaşlıq prinsiplərinə əsaslanmaqla təhsilin inkişafına yönəldilir.

13.3. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi aşağıdakı fəaliyyətləri əhatə edir:

13.3.1. şagirdlərin təhsilə münasibətləri, mövcud təlim göstəriciləri, müəllimlərin hazırlıq səviyyəsi, təhsil standartları və kurikulumların məqsədəuyğunluęu, tədris resursları ilə təminat, idarəetmənin səmərəliliyi barədə məlumatların toplanıb təhlil edilərək dəyərləndirilməsi;

13.3.2. şagird və müəllimlərin fəaliyyətinin, təhsil proqramlarının icra vəziyyətinin müşahidə olunmasından və nailiyyətlərin qiymətləndirilməsini əks etdirən sənədlərin təhlilindən əldə edilmiş nəticələrə görə müvafiq qərarların qəbul olunması.

13.4. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi məktəbdaxili, milli və beynəlxalq qiymətləndirmə növlərini əhatə edir.

13.5. Məktəbdaxili qiymətləndirmə 3 istiqamət üzrə aparılır:

13.5.1. **Şagird irəliləyişlərinin monitorinqi** formativ və summativ qiymətləndirmə formalarında aparılır. Formativ qiymətləndirmə müəllimin davamlı müşahidələrinə əsaslanır və irəliləyişlərin səviyyəsi izlənilməklə qeydiyyatata alınır, zəruri tədbirlər müəyyənləşdirilir.

Summativqiymətləndirmə kiçik (bəhs və bölmələr üzrə) və böyük (yarımilliklər üzrə) summativlər formasında tətbiq olunur. Kiçik summativ qiymətləndirmə müəllim, böyük summativ qiymətləndirmə məktəb rəhbərliyi tərəfindən həyata keçirilir.

13.5.2. Kurikulum üzrə qiymətləndirmə şagirdlərin təlim nəticələrinin müvafiq standartlara uyğunluğunu müəyyən etmək məqsədi ilə aparılır.

13.5.3. Təhsil səviyyələri (ümumi orta və tam orta) üzrə yekun qiymətləndirmə mərkəzləşmiş qaydada aparılan buraxılış imtahanları formasında keçirilir və məzunlara müvafiq təhsil sənədinin verilməsi ilə başa çatır.

13.6. Milli qiymətləndirmə toplanmış məlumatlar əsasında keyfiyyət dəyişikliklərini dəyərləndirmək məqsədi ilə, bir qayda olaraq, 4-5 ildən bir təşkil olunur.

13.7. Beynəlxalq qiymətləndirmə şagirdlərin təlim göstəriciləri əsasında ümumi təhsilin mövcud vəziyyəti barədə təsəvvür əldə etmək, problemləri aşkara çıxarıb həlli yollarını müəyyənləşdirmək, digər ölkələrlə müqayisələr aparıb inkişaf perspektivlərini proqnozlaşdırmaq üçün, bir qayda olaraq, 3 ildən bir keçirilir.